

آسیب‌شناسی مهدویت در دوران معاصر

معصومه زینب نقوی^۱، نفیسه ایران‌پور^۲

چکیده

عقیده به منجی از گذشته در میان جوامع گوناگون وجود داشته است. یکی از اصلی‌ترین اعتقادات شیعه اعتقاد به امام دوازدهم یا حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است. اهمیت اعتقاد به حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و انتظار ایشان بر کسی پوشیده نیست، اما متأسفانه این اعتقاد و معارف مهدویت از مسیر اصلی خود فاصله گرفته است و دچار آسیب‌های فراوانی شده است. باید این آسیب‌ها را شناخت و خود و جامعه را از آن مصون داشت. نوشتار حاضر به روش تحلیلی-توصیفی برخی از آسیب‌های حوزه اعتقاد، رفتار و اجتماع را شناسایی و بررسی می‌کند. در حوزه آسیب‌های رفتاری به برداشت‌های غلط از انتظار، زمینه‌سازی ظهور با گناه، برداشت‌های افراطی و تفریطی از مهر و غضب امام عجل الله تعالی فرجه الشریف و تطبیق اشاره می‌کند. استعجال و مدعیان دروغین دو موردی است که در حوزه آسیب‌های رفتاری و اجتماعی بررسی می‌شوند. در حوزه آسیب‌های سیاسی-اجتماعی مهدویت نیز به بی‌تفاوتی منتظران و عدم پیروی از نواب اشاره شده است.

واژگان کلیدی: مهدویت، بحران، ظهور، آخرالزمان، غیبت.

۱. مقدمه

مهدویت چشم‌انداز هر خیر و نیکی و امیدبخش جامعه مسلمین است و آثار زیادی بر فرد و جامعه می‌گذارد. مهدویت فقط یک اعتقاد نیست بلکه ارزش‌های تربیتی فراوانی دارد. وعده ظهور و انتظار حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و حتی از قبل از آن هم مطرح بوده است. اصل

۱. دانش‌پژوه کارشناسی علوم قرآن و حدیث، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله العالمیه، پاکستان.

۲. استاد همکار گروه علمی-تربیتی مطالعات اسلامی، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله العالمیه، ایران.

مهدویت اگرچه در حقیقت خود آثار ارزشمندی دارد، اما متأسفانه از اصل خود فاصله گرفته و آسیب‌های فراوان دیده است. تاریخ نشانگر آن است که آسیب‌ها و انحرافات هم از همان ابتدا به آن وارد شده است. این آسیب‌ها از نوعی هستند که غفلت از آنها باعث سستی اعتقادات مردم به‌ویژه جوانان نسبت به اصل وجود امام عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ الرَّحِيمِ و گرایش مردم به افراد منحرف می‌شود. در مورد آسیب‌های مهدویت تاکنون کتاب‌هایی نوشته شده است، اما این موضوع از جمله موضوعاتی است که همواره در معرض آسیب‌های جدید است. امروزه نیز به‌دنبال آرمان‌های پلید قدرت‌های بزرگ جهان و به‌دلیل خودخواهی برخی افراد و همچنین برداشت‌های غیرکارشناسانه این آموزه از اصل خود فاصله گرفته است و ضرورت پاسداری از این امر را بسیار بیشتر کرده است. نوشتار حاضر برخی از این آسیب‌ها، آثار و خاستگاه آنها را بررسی می‌کند.

۲. آسیب‌های اعتقادی مهدویت

۱-۲. برداشت‌های غلط از انتظار

افراد مختلف درباره انتظار، دیدگاه‌های متفاوتی دارند. برخی انتظار را فقط در دعاکردن و امر به معروف و نهی از منکر می‌دانند. عده‌ای از افراد حتی امر به معروف و نهی از منکر را هم وظیفه خود نمی‌دانند و معتقدند در دوران غیبت هیچ وظیفه‌ای ندارند. عده‌ای معتقدند جامعه باید به حال خود رها شود تا با فساد زمینه‌ساز ظهور حضرت شود. عده‌ای نیز نه تنها جامعه را به حال خود رها کردند تا فساد در آن فراگیر شود بلکه خود هم به این فساد دامن می‌زنند تا ظهور زودتر محقق شود. از آسیب‌های جدی مهدویت این است که انتظار را فقط یک حالت دانست و فقط به شعار بسنده کرد. پیامدهای این‌گونه برداشت‌ها ناامیدی و پذیرش شکست در حوزه فرد و اجتماع، تسلط بیگانگان، فراگیری ظلم، تبلی و قانع‌بودن به وضع موجود است. از علل این برداشت‌ها می‌توان به کوتاه‌فکری و عدم بصیرت، انحرافات اخلاقی، انحرافات سیاسی و عدم درک صحیح روایات اشاره کرد.

درباره علل این گونه برداشت‌ها نقش فیلم‌های هالیوودی را نباید نادیده گرفت. با مشاهده این فیلم‌ها مشخص می‌شود که بعد اینکه جهان رو به نابودی رفت منجی ظهور می‌کند و بدون کمک بقیه همه چیز را خودش به شکل اول در می‌آورد. (جعفری، ۱۳۸۴، ص ۱۷) امام خمینی (ره) با بیان این دیدگاه‌ها با رد آن می‌فرماید: «همه ما انتظار فرج داریم و منتظر امام خود هستیم و باید در این انتظار خدمت کنیم. انتظار فرج، انتظار قدرت اسلام است و باید کوشش کنیم تا در جامعه محقق گردد. همه ما منتظر وجود مبارک امام هستیم ولی فقط با انتظار نمی‌شود بلکه با وضعی که بسیاری دارند این انتظار نیست. ما باید ملاحظه وظیفه شرعی و الهی خود را بکنیم و از چیزی نترسیم» (خمینی، ۱۳۶۹، ص ۱۹۶-۱۹۷). انتظار یعنی، فراهم کردن شرایط و زمینه‌های ظهور، ظلم‌ستیزی در حد توان و ایجاد آمادگی برای ظهور. باید عالم را برای ظهور حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف آماده کرد و به دنبال تشکیل حکومت صالح و حفظ و حراست از کیان اسلامی بود و اگر انسان بداند که انتظار، مسئولیت‌آفرین است، پس همان‌طور که صلاحیت فردی را در خود ایجاد می‌کند زمینه‌های فردی، اجتماعی و سیاسی را هم ایجاد می‌کند مانند بستر فرهنگی برای معرفی چهره اسلام و اهل بیت علیهم‌السلام، بستر سیاسی برای حکمرانی، سیاست‌گذاری و مملکت‌داری، بستر اجتماعی برای تأمین رفاه مادی، معنوی و عدالت‌خواهی.

امام صادق علیه‌السلام در این زمینه می‌فرماید: «هریک از شما برای قیام خود را آماده کند ولو یک تیر». (نعمانی، ۱۳۸۷، ص ۳۲۰) در روایتی دیگر علی بن محمد از عبدالله بن صالح نقل می‌کند: «امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف را در کنار حجرالاسود مشاهده کردم که مردم همگی جذب نورانیت وجود او شده بودند در حالی که به این کار امر نشده‌اند (کنایه از اینکه شیعیان امام عجل الله تعالی فرجه الشریف را نمی‌شناختند)». امام عجل الله تعالی فرجه الشریف فرمود: «آنها به کارهای عملی جهت فراهم کردن زمینه‌های ظهور مأمور هستند و باید به دنبال آن کار بروند و صرف ایستادن و به‌به گفتن کافی نیست» (کلینی، ۱۴۰۷، ۳۳۱/۱). ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف امری حتمی و وعده خداوند کریم است.

۲-۲. زمینه‌سازی با گناه

یکی دیگر از برداشت‌های غلط از انتظار که اصل مهم مهدویت را از اصل آن دور می‌کند شبهه‌ای به نام زمینه‌سازی با گناه است. این شبهه ناشی از برداشت غلط از انتظار است و به علت اهمیت آن بررسی مجزا و مفصل‌تری را می‌طلبد. برخی از روایات درباره ظهور حاکی از آن است که در زمان ظهور حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف جامعه پر از ظلم و فساد می‌شود و بعد از آن به برکت ظهور امام عجل الله تعالی فرجه الشریف دوباره پر از عدالت می‌شود. همان‌طور که امام باقر(ع) در تفسیر «ان الله يحيى الارض بعد موتها» فرمود: «اعلموا ان الله يحيى الارض بعد موتها». منظور از مردن زمین، کفر اهل آن است؛ یعنی کافر مرده است. خداوند او را به وسیله‌ی قائم زنده می‌کند و در روی زمین عدالت برقرار می‌کند. زمین زنده می‌شود و اهل زمین نیز پس از کفر زنده می‌شوند (مجلسی، ۱۴۱۰، ۲۴/۳۲۵؛ صدوق، ۱۳۹۵، ۲/۶۶۸).

این نوع فساد هم در شخص ممکن است و هم در جامعه و هرچه از زمان غیبت امام عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌گذرد این فساد بیشتر هم می‌شود. این روایات باعث می‌شود عده‌ای فکر کنند قبل ظهور امام عجل الله تعالی فرجه الشریف هرگونه تلاشی برای از بین بردن ظلم و فساد بی‌فایده است و تا جایی پیش‌رفته است که شایعه‌ای مبنی بر ترغیب به ترویج گناه و ظلم برای زمینه‌سازی ظهور از سوی عده‌ای افراد جاهل و منحرف شنیده می‌شود. شهید مطهری در این باره می‌گوید: «برداشت قشری از مردم این است که قیام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فقط ماهیت انفجاری دارد و فقط از طریق اشاعه ظلم و اختناق و تباهی و ناشی می‌شود و نوعی سامان یافتن است که معلول پریشانی‌هاست» (مطهری، ۱۳۹۳، ص ۵۴). از جمله خاستگاه‌های این برداشت غلط، عدم درک صحیح از آیات و روایات، کوتاه‌فکری و عدم بصیرت و انحرافات است که پیامدهایی از جمله فراگیری ظلم و فساد، قبول ذلت و بدبختی در حوزه فرد و اجتماع، ناتوانی دولت و نابسامانی کشور، تعطیلی محتوای بسیاری از آیات مثل امر به معروف و نهی از منکر و... است (جعفری، ۱۳۸۴، ص ۱۹).

در آیات و روایات مختلف به فراگیری ظلم اشاره شده است برای اینکه انسان‌ها برای این حالات برنامه‌ریزی کنند و این هشدار وظیفه آنها را سنگین‌تر می‌کند. باید دانست که یکی از علل غیبت امام عجل الله تعالی فرجه الشریف رواج ظلم و فساد است و نمی‌شود که هم علت غیبت و هم علت ظهور ظلم و فساد باشد

و فراگیری ظلم در واقع از نشانه‌های غیر حتمی ظهور است نه از عوامل ظهور. در روایات آمده است که با ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف گروهی به ایشان می‌پیوندند. بدیهی است که این گروه ابتدا به ساکن خلق نشده‌اند بلکه نشانگر آن است که علاوه بر اشاعه ظلم، راه دیگری نیز وجود دارد که این گروه را پوشش می‌دهد. (مطهری، ۱۳۹۳، ص ۵۶) علاوه بر این‌گونه روایات، روایات فراوانی هستند که منتظران را به اخلاق حسنه و تقوا دعوت می‌کنند و وظایف منتظران را تقوا، عفاف، توبه واقعی، قرب به خدا... معرفی می‌کنند. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «هرکس خشنود می‌شود از اینکه از اصحاب قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف باشد، پس باید منتظر باشد و با ورع و اخلاق نیکو عمل کند در حالی که منتظر است. اگر چنین شخصی قبل ظهور بمیرد اجرا و همانند کسی است که زمان ظهور را درک کرده است، پس در جهت نیکو بکوشید و منتظر باشید. گوارا باد بر شما ای گروه رحمت‌شده» (مجلسی، ۱۴۱۰، ۱۴۰/۵۲).

اگر کسی به گسترش فساد کمک کند جزء کسانی می‌شود که قیام امام عجل الله تعالی فرجه الشریف برای سرکوب او اتفاق می‌افتد، ولی اگر از کسانی باشد که درصدد اصلاح جامعه باشد در واقع از یاران امام عجل الله تعالی فرجه الشریف محسوب می‌شود. به تعبیر دیگر، فساد هدف نیست بلکه آمادگی هدف است و البته این را هم نمی‌توان انکار کرد که افزایش ظلم باعث افزایش آمادگی و تشنگی می‌شود؛ زیرا وقتی مردم جهان ثمره تلخ و شوم تبعیض‌ها و بی‌عدالتی‌ها را بچشند، ناراحت می‌شوند و در جست‌وجوی راه اصلاح و یافتن مصلح جهانی گام برمی‌دارند، پس در واقع هسته اصلی زمینه برای ظهور، آمادگی و آگاهی از عواقب وضع نابسامان امروز دنیا است نه وجود ظلم و فساد.

۲-۳. برداشت‌های افراطی و تفریطی از مهر و غضب امام عجل الله تعالی فرجه الشریف

از آسیب دیگر مربوط به مهدویت این است که عده‌ای در مهر امام عجل الله تعالی فرجه الشریف بسیار افراط می‌کنند و هرگونه مجاهدت را از امام عجل الله تعالی فرجه الشریف نفی می‌کنند و شخصیتی را از امام عجل الله تعالی فرجه الشریف تصور می‌کنند که گویا هیچ‌گونه مبارزه و جهادی نمی‌کند. علل این امر شامل معجزه دانستن همه امور، عدم نگاه جامع به دین، عدم درک عمیق مهربانی امام عجل الله تعالی فرجه الشریف است که همراه با حکمت است. پیامدهای این

برداشت، عدم آمادگی برای ظهور و امید کاذب است که بسیاری از افراد را در انجام وظایف سست می‌کند. (جعفری، ۱۳۸۴، ص ۳۳) باید رابطه درست حکمت و محبت امام عجل الله تعالی فرجه الشریف را در نظر گرفت. در مقابل این دیدگاه عده‌ای هم هستند که چهره‌ای خشن و وحشت‌آفرین از امام عجل الله تعالی فرجه الشریف ارائه می‌دهند و باعث خوف و وحشت از امام عجل الله تعالی فرجه الشریف، عدم پذیرش ایشان به عنوان پدري دلسوز و مهربان و ناامیدی از انجام عمل صالح، عدم انگیزه برای درک و حتی تأمل درباره معرفت امام عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌شوند. درباره علل این امر می‌توان گفت غرب با بازی‌های خود نقش اساسی را در این عقیده ایفا می‌کند. تبلیغات منفی غرب و هالیوود به گونه‌ای است که اگر از بچه‌های کم سن درباره امام عجل الله تعالی فرجه الشریف سؤال شود تصور آنان این است که امام عجل الله تعالی فرجه الشریف با شمشیری می‌آید و هر که را در مقابل خود می‌بیند، می‌کشد. علت دیگر آن هم عدم بصیرت کافی و عدم نگاه جامع به دین و عدم بررسی سندی روایات است (جعفری، ۱۳۸۴، ص ۳۵).

پاسخ: پاسخی که به این عقیده می‌توان داد به صورت زیر است: دو نوع قیام وجود دارد: یکی قیام فرهنگی و دیگری قیام با کشتار و ایجاد رعب و وحشت. با توجه به اینکه وجود امام عجل الله تعالی فرجه الشریف در هر زمان لازم است و وظیفه امام عجل الله تعالی فرجه الشریف ادامه وظایف رسول اکرم صلی الله علیه و آله است. همچنین از جمله وظایف ایشان ایجاد عدالت، هدایت خلق و اتمام حجت خدا بر دین است. در همان راستا وظیفه امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز حل این مشکلات است. آسیب‌های فرهنگی فراوانی مانند گسترش درآمد نامشروع، گسترش فساد، تضعیف آموزه‌های اخلاقی و معنوی به جامعه و... از آن جمله است. شاهد دیگر این مدعا ویژگی‌های یاران امام عجل الله تعالی فرجه الشریف، تلاش و فعالیت امام عجل الله تعالی فرجه الشریف و یاران ایشان و الگوبودن ایشان است، پس می‌توان نتیجه گرفت که کشتارهای امام عجل الله تعالی فرجه الشریف از نوع کشتارهایی است که در جهت تقویت فرهنگ است؛ یعنی امام عجل الله تعالی فرجه الشریف با کسانی که سد راه تقویت فرهنگی می‌شوند، مقابله می‌کند (مرتضوی، ۱۳۸۸، ص ۱۶۷-۱۹۰). امام رضا علیه السلام در دعایی می‌فرماید: «بارالها توسط او ارکان کفر را نبود کن. سران گمراهی و بدعت‌آوران را درهم شکن. سردمدارانی که سنت‌ها را از بین می‌برند و باطل را تقویت می‌کنند درهم شکن» (عطاردی، ۱۴۱۳، ص ۳۶).

۴-۲. تطبیق

یکی دیگر از آسیب‌های اعتقادی مهدویت، تطبیق است. تطبیق یعنی، مطابقت دادن نشانه‌های ظهور بر وضعیت هر زمان. یعنی عده‌ای با خواندن یا شنیدن چند روایت آن را بر افراد یا حوادث خاصی تطبیق می‌دهند بدون تشخیص صحیح بودن آنها یا بررسی آیات و روایات دیگر. البته خود این تطبیق به معنی آسیب نیست بلکه آفت مطالب و ادعاهایی است که افرادی بدون بررسی آیات و روایات تاریخی و قدرت تشخیص آن اظهار نظر می‌کنند و باید توجه کرد که تشخیص نشانه‌ها و علائم سپاه حق و باطل برعهده علماست. تطبیق یکی از مصادیق بارز جنگ نرم است که ریشه اعتقادات را سست می‌کند و باعث یأس و ناامیدی، توقیت و تعجیل و حتی استهزا و تکذیب آیات و روایات می‌شود. (میرتبار، ۱۳۹۰، ص ۷۱)

از اصلی‌ترین دلایل تطبیق، جهالت و دخالت افراد غیر متخصص در مطالب فنی است، اما عواملی مثل مطرح کردن خود، هوی و هوس، توهم‌زدگی و عدم روشنگری علما در تبیین علائم حتمی و غیر حتمی ظهور هم در آن مؤثر است. تطبیق یکی از مواردی است که در ماه‌های اخیر بسیار دیده شده است. پس از شیوع ویروس کرونا و تعطیلی مساجد و نمازهای جماعت، عده‌ای از افراد برداشت‌های متفاوتی را از این ویروس ارائه داده‌اند. بسیاری آن را نشانه ظهور و عده‌ای هم آن را از بلاها می‌دانند. نکته بسیار مهم درباره این ویروس و دیگر حوادث این است که خداوند اسرار عالم را برای بشر فاش نکرده است، پس انسان هم نباید اصرار به فهم حقایق پشت پرده عالم داشته باشد. او باید تکلیف‌گرایانه به موضوعات نگاه کند نه با دید اکتشافی. نکته دیگر آنکه انسان به طور قطع نمی‌تواند بگوید که این ویروس یک عذاب است بلکه یک نشانه است و یا یک امتحان الهی. در واقع این نشانه‌ها برای آن نیست که به آنها پی برد و وقتی را برای ظهور تعیین کرد یا دور یا نزدیک دانست بلکه وظیفه اصلی انسان عمل به تکالیف و فراهم کردن شرایط است نه در پی نشانه بودن. انسان باید در مقابل این حوادث صبور باشد تا از این امتحانات با سربلندی بیرون بیاید.

۳. آسیب‌های رفتاری مهدویت

۳-۱. استعجال

امام حسین علیه السلام می‌فرماید: «او را غیبتی است که عده‌ای در مدت غیبت او از دین روی برگردانند و مرتد شوند و عده‌ای دیگر ثابت بمانند، پس ایشان آزار و اذیت شوند و به ایشان گفته شود پس چه وقت است این وعده‌ای که به شما داده شده اگر شما صادق و راست گو هستید. آگاه باشید که صبرکننده در غیبت او بر اذیت و تکذیب مانند مجاهده‌کننده با شیطان است در پیش روی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله». (صدوق، ۱۳۹۵، ۱/۳۱۷) استعجال و شتابزدگی یکی از آسیب‌های مهدویت است که خودش هم آسیب‌هایی را به دنبال دارد مثل ناامیدی از امر ظهور، تکذیب روایات مربوط به این امر، تردید در عدل خدا، تمسخر منتظران و افتادن در دام مدعیان دروغین. در دین اسلام دو نوع شتاب و عجله مطرح می‌شود: شتابی که ممدوح است مثل شتاب در کار نیک «حی علی الصلوه» یا «حی علی خیر العمل». نوع دوم، شتابی که به شدت در دین نهی شده است. با توجه به آسیب‌های نقل شده از استعجال برای ظهور مشخص می‌شود که چرا عجله و شتاب کار شیطان معرفی شده است و عامل هلاکت انسان است.

علت‌های این آسیب عبارتند از: عدم درک صحیح جایگاه مصلحت خداوند، عدم تسلیم بودن، بی‌طاقتی و بی‌ظرفیتی، فقط خود را معیار دیدن و پایان عمر خود را دیدن. بنابراین، انسان باید درک صحیحی از مصلحت خداوند و حکمت او در امور پنهان داشته باشد و حال که معلوم شد در غیبت حکمت و مصلحتی است، پس در مقدار مدت آن هم حکمت و مصلحتی است و همچنان که حکمت خدا اقتضای اصل غیبت را کرده است اقتضای اخفای مدت آن و وقت ظهور را کرده است. نزدیک شمردن ظهور، محیای ظهور بودن و کوشش برای زمینه‌سازی برای ظهور اهمیت زیادی دارد، اما نباید در این امر استعجال کرد و باعث هلاکت خود و دیگران شد. (نجفی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۳۵-۳۷) همان‌طور که امام صادق علیه السلام فرمود: «وقت‌گذاران دروغ می‌گویند و عجله‌کنندگان هلاک می‌شوند و تسلیم‌شدگان نجات می‌یابند» (کلینی، ۱۴۰۷، ص ۱۳۶۵).

۲-۳. مدعیان دروغین

مدعیان مهدویت یا مدعیان دروغین به کسانی گفته می‌شود که در طول تاریخ به دروغ خود را به عنوان مهدی موعود معرفی کرده‌اند یا اینکه خودشان ادعایی نداشته‌اند، ولی گروهی از روی غرض یا نادانی یا شدت گرفتاری، آنها را مهدی موعود پنداشته‌اند. در طول تاریخ همواره کسانی بوده‌اند که این آسیب را به مهدویت وارد کرده‌اند تا سیر حقیقی هدایت را منحرف کنند و انسان‌ها را به سمت گمراهی و ضلالت بکشانند. هنگامی که زمان غیبت کبری نزدیک بود امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف خودش این مسئله را پیش بینی کرده بود و در توقیعی خطاب به علی بن محمد سیمری فرمود: «به زودی برای شیعیانم کسانی ظاهر خواهند شد ادعای مشاهده مرا خواهند کرد. آگاه باشید هرکس قبل خروج سفیانی و صیحه آسمانی چنین ادعایی را نمود مسلماً دروغ‌گو و مفتری است» (طبرسی، ۱۳۸۱، ص ۴۷۵). علامه مجلسی در ذیل روایت می‌گوید: «از آنجا که خبرهای زیادی درباره دیدار با امام عجل الله تعالی فرجه الشریف از سوی عالمان بزرگ به ما رسیده است شاید بتوان گفت که منظور، مشاهده همراه با ادعای نبوت و دریافت اخبار خاص از امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است». درباره این حدیث نکات فراوان دیگری هم وجود دارد که ذکر آن از حوصله این مطلب خارج است. مدعیان فقط صرف مدعیان مشاهده امام عجل الله تعالی فرجه الشریف نیستند بلکه دسته دیگری از مدعیان هم وجود دارد مثل مدعیان مهدویت، مدعیان بابیت یا وکالت و... آسیبی که مدعیان به بحث مهدویت وارد می‌کنند شامل گمراهی مردم، بازی گرفتن دین، دوری از سیره اهل بیت علیهم السلام و اختلافات دینی در صورت پیروی از این افراد است. جهل مردم، سکوت اندیشمندان، نداشتن عکس العمل مناسب در برخورد با مدعیان دروغین، ضعف ایمان و هوی و هوس و جاه‌طلبی عده‌ای، گروهی از مردم را با چهره دروغین وکالت یا بابیت به دین‌سازی و انحراف دین کشاند. در صورتی که ویژگی حکومت جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و ویژگی‌های ایشان بسیار متفاوت و غیر قابل قیاس با این‌گونه افراد است. (سلیمان، ۱۳۸۹، ص ۲۵۱-۲۳۵) در عصر حاضر هم که سطح هوشمندی مردم بالاتر رفته است باز هم این‌گونه افراد بی‌ایمان و افراد ساده و احمق بسیار وجود دارند، اما از آنجا که حجت‌های الهی همیشه در پی کار

هستند و خداوند هیچ‌گاه بندگانش را تنها نمی‌گذارد دست فریب این افراد همیشه رو می‌شود تا انسان‌های باطل روی کار نیایند؛ زیرا هدایت وعده خداست: «إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ؛ همانا هدایت‌کردن برماست» (لیل: ۱۲).

۴. آسیب‌های سیاسی-اجتماعی مهدویت

۴-۱. بی‌تفاوتی منتظران

یکی از شرایط مهم رشد افراد، رشد جامعه، فراهم‌شدن زمینه اجرای احکام خدا و اصلاح وضع عمومی جامعه است. به همین دلیل وضع جامعه بسیار مهم است. عدم آمادگی مردم در بعد فردی و اجتماعی باعث طولانی‌شدن غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف شده است. ظهور حضرت عجل الله تعالی فرجه الشريف آمادگی جهانی را می‌طلبد. در واقع ظهور امام عجل الله تعالی فرجه الشريف مشکل فاعلی ندارد بلکه مشکل قابلی دارد. آمادگی برای ظهور نیاز به زمینه‌سازی دارد و همه منتظران باید با همکاری هم این زمینه‌ها را ایجاد کنند؛ زیرا انتظار به معنای درست آن یعنی، آمادگی، اقدام و تلاش در راه ایجاد جامعه مهدوی و دگرسازی که با استعجال و تعیین وقت هم سازگار نیست. در این میان دولت اسلامی نقش مهم و حساسی را دارد و باید با برنامه‌ریزی صحیح در ایجاد آمادگی جهانی گامی بلند و مؤثر بردارد. اهدافی که دولت اسلامی برای زمینه‌سازی ظهور باید آن را دنبال کند شامل ۲ بخش است:

اهداف عمومی: تلاش برای برقراری آرامش و امنیت و عدالت، توانمندی مردم و عدم وابستگی، مبارزه با فساد، ظلم‌ستیزی، خدمت به مردم و....

اهداف ویژه: تربیت نیروی کارآمد، مبارزه با تبلیغات منفی دشمن و آمادگی نظامی (کریمی‌تبار، ۱۳۸۷) از جمله اصول تحقق جامعه منتظر تقویت بنیان خانواده، تحکیم روابط اجتماعی، نیایش‌های فردی و اجتماعی، عدالت اقتصادی، احیای خوبی‌ها، تعلیم و تربیت است.

۴-۲. عدم پیروی از نواب

از دیگر آسیب‌های سیاسی-اجتماعی مهدویت، فهم غلط نسبت به جایگاه ولی فقیه و نواب عام است که باعث می‌شود در اطاعت‌پذیری از نواب و در پی آن ولی فقیه در عصر غیبت اثر منفی بگذارد.

مقصود از نیابت عام این است که امام عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى ضابطه‌ای کلی به دست می‌دهد تا در هر عصر، فرد شاخصی که آن ضابطه از همه ابعاد و جهات بر او صدق می‌کند نایب امام عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى شناخته شود و در جامعه نماینده او شود. پیروی از این نواب یکی از وظایف افراد در عصر غیبت است؛ زیرا فقها به دلیل آشنایی با شیوه‌های صحیح استنباط احکام دینی قادر به پاسخ به مسائل مردم هستند. اطاعت از نواب عام که خودش هم عنایت الهی است نزد برخی از افراد به مقابله تبدیل شده است و در برابر ولی فقیه موضع‌گیری‌های غلط می‌کنند و وحدت بر محور ولایت مقبول آنها نیست.

علت این‌گونه برداشت‌ها توقع نیابت خاص در عصر غیبت کبری، عدم بصیرت کافی، غرایض سیاسی و شیطانی، هوی و هوس و توجه نکردن به دلایل عقلی و نقلی ولایت فقیه است. پیامدهای آن هم گمراهی و ضلالت، پراکندگی افراد و عدم وحدت در سایه رهبر معظم، شکست‌پذیری در مقابل دشمن و... است. براساس مبانی ولایت فقیه، امام خمینی (ره) و دیدگاه بیشتر فقهای معاصر، شأن امام معصوم را ولی فقیه هم دارد البته هر شأنی. امام معصوم است، اما ولی فقیه معصوم نیست یا مثل اینکه در شب‌های قدر ملائکه بر امام عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى وارد می‌شوند، اما بر ولی فقیه نه. محل این گفت‌وگو این است که در فضای جامعه و اداره مجتمع هر شأنی را که امام معصوم دارد، ولی فقیه هم دارد و هر امری که ولی فقیه بکند مردم باید بپذیرند. اگر در تعبیر قرآن مجید تجلی محبت خدا در اطاعت معصوم است، محبت امام زمان عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى هم در اطاعت ولی فقیه است و این فقط یک شعار نیست بلکه اساس یک مکتب است (میرتبار، ۱۳۹۰، ۱۴۳) و در مورد نائب عام امام عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى هم همین جمله امام زمان عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى حجت است که امام عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى در توقیعی به محمدبن عثمان عمری فرمود: «در حوادثی که پیش می‌آید به روایان حدیث ما رجوع کنید؛ زیرا آنان حجت ما بر شمایند» (صدوق، ۱۳۹۵، ۲/۴۸۴).

۵. نتیجه‌گیری

مهدویت اصالت و مبانی مستحکمی دارد و آثار و فواید زیادی برای فرد و جامعه دارد. این آموزه ناب دچار آسیب‌های فراوانی شده است. از مباحث مطرح شده چنین برمی‌آید که این آسیب‌ها گاهی در

اعتقادات است. برداشت‌های غلط از انتظار، زمینه‌سازی از طریق گناه، برداشت‌های افراطی و تفریطی از مهر و غضب امام عَلَيْهِ السَّلَام از این نوع است. استعجال و مدعیان دروغین از جمله مواردی است که در حوزه آسیب‌های رفتاری وجود دارد. در حوزه سیاسی-اجتماعی مهدویت بی‌تفاوتی منتظران و عدم پیروی از نواب برای اندیشه مهدوی آسیب‌زاست. نتیجه این آسیب‌ها کاهش تأثیرگذاری این تفکر اصیل است و علت بیشتر این آسیب‌ها عدم بصیرت کافی و عدم تبیین و روشن‌نگری صحیح است. وظیفه اصلی همه منتظران تلاش در جهت رفع این آسیب‌ها و تبلیغ پویای فرهنگ مهدویت است و لازم است در تلاش‌های همه منتظران انگیزه‌های الهی و معنوی باشد.

فهرست منابع

- * قرآن کریم (۱۳۷۷). مترجم: آدینه‌وند لرستانی، محمدرضا. تهران: نشر اسوه.
۱. جعفری، محمدصابر (۱۳۸۴). *اندیشه مهدویت و آسیب‌ها*. تهران: بنیاد فرهنگی حضرت موعود عَلَيْهِ السَّلَام.
  ۲. خمینی، روح‌الله (۱۳۶۹). *صحیفه نور*. تهران: انتشارات سازان مدارک فرهنگی.
  ۳. سلیمیان، خدامراد (۱۳۸۹). *درسنامه مهدویت*. تهران: بنیاد فرهنگی حضرت موعود عَلَيْهِ السَّلَام.
  ۴. صدوق، محمدبن علی (۱۳۹۵). *کمال‌الدین و تمام‌النعمة*. تهران: اسلامیه.
  ۵. طبرسی، احمدبن علی (۱۳۸۱). *الاحتجاج*. مترجم: جعفری، بهراد. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
  ۶. عطاردی، عزیزالله (۱۴۱۳). *مسند امام رضا عَلَيْهِ السَّلَام*. بیروت: دارالصفوه.
  ۷. کریمی تبار، مریم (۱۳۸۷). اهداف دولت زمینه‌ساز ظهور. *نشریه مشرق موعود*، ۳ (۶)، ۱۱۷-۱۴۲.
  ۸. کلینی، محمدبن یعقوب (۱۴۰۷). *الکافی*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
  ۹. مجلسی، محمدباقر (۱۴۱۰). *بحار الانوار*. بیروت: مؤسسه الطبع و النشر.
  ۱۰. مرتضوی، سیدمحمد (۱۳۸۸). تحول فرهنگی کلید موفقیت حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَام. *مجموعه مقالات دکترین مهدویت*، ۱/ ۱۶۷-۱۹۰.
  ۱۱. مطهری، مرتضی (۱۳۹۳). *قیام و انقلاب حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَام*. تهران: انتشارات صدرا.
  ۱۲. میرتبار، محمد (۱۳۹۰). *آسیب‌شناسی جامعه منتظر*. تهران: بنیاد فرهنگی حضرت موعود عَلَيْهِ السَّلَام.
  ۱۳. نوروزی، رضاعلی، نجفی، محمد، و هاشمی، فاطمه (۱۳۹۰). موانع و آفات انتظار. *نشریه مشرق موعود*، ۶ (۱۷)، ۲۹-۵۲.
  ۱۴. نعمانی، محمدبن ابراهیم (۱۳۸۷). *الغیبه*. مترجم: غفاری، محمدجواد. تهران: دارالکتب الاسلامیه.